

MUHÂMÂT KANUNU: TÜRKİYE'DE AVUKATLIK KURUMUNUN DÜZENLENMESİ ve İSTANBUL BAROSUNDA YAŞANAN TASFİYELER*

Umut KARABULUT**

Öz

Cumhuriyetin ilk yıllarında kabul edilen Muhâmât Kanunu (3 Nisan 1924), bazı avukatları tasfiyeye tabi tutmuş ve avukatlık kurumunu yeniden düzenlemiştir. Tasfiyeler, kanuni şartları avukatlık yapmaya uygun olmayanlar ve Mütareke Döneminde ülke aleyhine çalışmış olanlara yönelik gerçekleşmiştir. Önemli miktarda Gayrimüslim avukatın tasfiyeye tabi tutulması güçlü itirazlara neden olmuştur. Kanunun yoğun olarak tartışılmasının bir diğer nedeni, dönemin önemli muhaliflerinden Lütfi Fikri Bey'in İstanbul Barosu Başkanı olmasıdır.

Bu nedenle Muhâmât Kanunu, avukatlık kurumunun yeniden düzenlenmesinin yanı sıra, Cumhuriyet yönetiminin eski düzen yanlısı muhalefet ve Mütareke Döneminde ülke aleyhinde çalışmış Gayrimüslimlerle hesaplaşması olarak ta görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Muhâmât Kanunu, Muhâmî, İstanbul Barosu, Lütfi Fikri Bey, Mustafa Necati Bey, Hukuk reformu.

THE ATTORNEYSHIP LAW: THE REORGANIZATION OF INSTITUTION OF ATTORNEYSHIP IN TURKEY AND THE DISMISSALS FROM ISTANBUL BAR

Abstract

The Attorneyship Law (3 April 1924), which was ratified during the early years of the republic, subjected certain lawyers to dismissal and reorganized the establishment of attorneyship. The dismissals were applied to those who were not eligible to practice advocacy legally and those who worked against the state during the Ceasefire Era. Dismissal of quite a lot of non-Muslim lawyers led to severe objections. One of the other reasons why this law was discussed profoundly was due to Lütfi Fikri Bey who was the leading opponent of that time and the head of Istanbul Bar Association.

Therefore, Attorneyship Law, along with reorganization of the establishment of attorneyship, considered as Republican regime's revenge on the opposition who were the proponent of former regime and non-Muslims who worked against the state during the Ceasefire Era.

Keywords: Attorneyship Law, Attorney, İstanbul Bar, Lütfi Fikri, Mustafa Necati, Legal reform.

* Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi'nce gerçekleştirilen Türk Hukuk Tarihi Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, (ukarabulut@pau.edu.tr).

Giriş

Müzevir¹, ayak kavafı, dava vekili, muhâmî². Günümüzün “avukat” ifadesi ortaya çıkana dek, avukatlık mesleği için nitelenen sıfatlar bu şekilde olmuştur. Mesleğe dair bu tanımlamaların çoğunun halk tarafından uydurulması, avukatlık kurumunun resmi bir örgütlenme modelinden bağımsız geliştiğinin kanıtlarından sayılabilir. Henüz daha ilk yıllarını yaşayan Cumhuriyet yönetimi, bu durumu da gözeterik avukatlık kurumunda yeni bir yapılanma düşünmüştür.

Türkiye’de avukatlık kurumu, Osmanlı Devleti döneminden bu yana önemli bir düzenlemeye tabi tutulmamıştı. Bu alanda yapılacak düzenlemelerin sonucunda, avukatlık kurumu ve buna bağılı örgütler (barolar) yeniden yapılanacaktır. Düzenlemede iki ölçü kullanılmıştır. İlki; kanuni şartları avukatlığa uygun olmayanların durumlarını değerlendirmiştir. Yeni kanun hükümlerine göre şartları avukatlığa uygun olmayanlar tasfiye edilmiştir. Diğer ölçü ise manevi şartların avukatlığa uygun olup olmamasıdır. Burada tamamen avukatların geçmişi sorgulanmış ve Mütareke Döneminde Türkiye aleyhinde faaliyet yürütenler ayıklanmıştır. Bu kıstas, Gayrimüslim avukatlar üzerinde uygulandığında bir hayli itiraza neden olmuştur. Manevi gerekçelerle baro levhasından kaydı silinen birçok avukat karara itiraz etmiştir.

Avukatlara yönelik tasfiyelerin en net izlenebildiği baro İstanbul Barosu’dur. Gerek Baro levhasına kayıtlı avukatların çokluğu, gerekse de İstanbul basınının diğer kentlerdeki basın örgütüyle kıyaslanamayacak gücü, Muhâmât³ Kanunu ve uygulamalarına yönelik izlenebilecek durumlar yaratmıştır. Ayrıca Baro Başkanı olan Lütfi Bey’den de bahsedilmesi gerekmektedir. Etkin bir muhalif figür olan Lütfi Fikri Bey, Baroya yönelik uygulamalara karşı kamuoyu yaratmayı bilmiştir.

Bu makale kapsamında, Muhâmât Kanunu uyarınca avukatlık kurumunda gerçekleştirilmek istenen düzenlemeler ve İstanbul Barosunda yaşanan tasfiyeler değerlendirilecektir. Konuyla ilgili meclis zabıtları, süreli yayınlar ve anılar önemli veriler sunarken, Baro levhasına kayıtlı ve tasfiyeye

1 Yalanı allayıp pullayan, arabozucu anlamına gelmektedir; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 14. Baskı, Ankara, 1997, s.792.

2 Koruma, avukatlık etme; *A.g.e.*, s.667.

3 Avukatlık yapma, savunma anlamına gelir; İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı yay., Ankara, 2006, s.1116. Bu kelimenin kanunda kullanılışı Meclis’te tartışma yaratmıştır. Kanunun 3. maddesinin görüşülmesi sırasında söz alan Hasan Fehmi Efendi (Kastamonu); “muhâmât” yerine “dava vekili” veya “avukat” denilmesini talep etmiş, Feridun Fikri Bey (Dersim) ve Necmettin Molla Bey (Kastamonu) ise muhâmî ve dava vekilinin ayrı kişiler olduklarını, muhâmînin dava vekiline göre daha geniş kapsamlı bir işlevinin olduğunu belirtmiştir. Muhâmî yerine avukat kelimesinin kullanılmasını önerisi ise, muhâmî ifadesinin birinci maddede tanımlanıp kabul edilmesi üzerine oylamaya konmamıştır; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 2, C.8, ss.286-287.

tabi tutulan avukatların dinsel kimliklerine dayalı istatistikî bilgilerin olmaması bazı soruların yanıtını belirlemede eksiklikler yaratmıştır.

I. Türkiye’de Avukatlığın Tarihçesi ve Muhâmât Kanunu’nun Kabulü

Günümüz avukatlığı için hiçte hoş olmayan; “müzevvir” veya “ayak kavafi” yakıştırmaları, Osmanlı Devleti Döneminde mahkemelerde iş takibi yapan bir grup için söylenen sıfatlardır. Ancak vekâlet olarak mahkemelerde iş gören kişilerin ilk adı bu değildir. Tanzimat Döneminden önce iş yoğunluğundan dolayı mahkemelere gelemeyen kişilerin, kadıların yanında görevli “muhzir” adı verilen kişilere başvurmasıyla bir tür avukatlığın ortaya çıktığı söylenebilir. Müzevvir veya ayak kavafı ise bu dönemin sonraki dava takipçileridir. Bunlar Karamanlı ve Niğdeli mahalle bakkalarıdır. Çamlıca, Üsküdar ve Boğaziçi’nde oturan kadı veya baş efendiyi (şer’i mahkemede başkâtip) alışveriş nedeniyle tanıdıkları için bazı dava sahipleri kendilerine müracaat eder olmuşlardır. İşte ayak kavafı ve müzevvir sıfatları da bunlardan kaynaklanmıştır. Bu kişilerin bir yazıhanesi olmadığı için “ayak kavafi”, okuma-yazma bilmeyip, mahkemeden aldıkları sonucu müvekkillerine farklı aktardıkları için de “müzevvir” sıfatı kendilerine yakıştırılmıştır⁴. Osmanlı avukatlığının tarihinde bu kişilere “Karamanlı tip” avukat denilmiştir. Bu sıfat, onların Karamanlı olmalarından ziyade, söylediklerinin gerçekleşmemesinden dolayı üzerlerine yapışan bir etiket olmuştur⁵. Bu sıfatların tarihçesini değerlendirirken “dava vekilliği” ve “avukatlık” kurumlarının da birbirlerinden farkını belirtmek gerekir. Dava vekilliği, henüz avukatlık mesleğinin kurumsallaşmadığı dönemlerde ve yerlerde vekâlet görevini üstlenen kişilerin oluşturduğu bir meslektir. Nitekim Cumhuriyet Döneminden itibaren avukatlığın kurumsallaşmasıyla birlikte dava vekillerinin sayısı azalmıştır.

Türkiye’de dava vekilliğinin kurumsallaşmaya başlaması Tanzimat Dönemine denk düşer. Buna yönelik ilk uygulama, dava vekili yetiştirmek için Adliye Nezaretince bir sınav yöntemi benimsenmesi ve başarılı olanlara dava vekâleti ruhsatnamesi verilmesi olmuştur (1874). Ardından Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamnamesi kabul edilmiş (1876) ve Galatasaray Sultanisi’nde bir hukuk mektebi açılmıştır. Ancak derslerin Fransızca olması nedeniyle istenilen sayıda hukukçu yetiştiremeyen bu kurum yerini Adliye Vekâleti bünyesindeki bir başka okula bırakmıştır. Hâkimliğin yanı sıra dava vekili yetiştirmeyi de amaçlayan bu okullardan anlaşıldığı kadarıyla dava vekilliği hem giderek artan bir ihtiyaç hem de devlet tarafından tanınan bir meslek olmuştur. Buna karşın Mecelle’nin, davacı ve davalının dilediğini mahkemeye vekil tayin edebilmesine olanak tanıyan hükümleri, dava vekilliğinin kurumsallaşmasını zorlaştırmıştır. Bu durum Cumhuriyet Döneminde Muhâmât Kanununun da gündeme gelme nedenleri arasında gösterilebilir.

4 Ali Haydar Özkent, *Avukatın Kitabı*, Arkadaş Basımevi, İstanbul, 1940, ss. 50-51.

5 A.g.e., s. 51.

Meşrutiyetin ikinci kez ilanıyla yaşanan cemiyet sayısındaki artış, Dava vekillerini de etkilemiş ve yeni bir örgütlenmeye gitmişlerdir. Hukuk ve Nüvvâb Mektebi⁶ mezunları ile basit bir imtihan sonucunda ruhsatname alanların tamamı, yeni oluşturulan cemiyet levhalarına kaydolunmuştur. Oluşan levhalar, 1939 yılına dek İstanbul Barosuna kayıtlı avukatların esasını oluşturacağından konumuz açısından önemlidir. Muhâmât Kanunu kabul edildiğinde İstanbul Barosu levhasının esasını burada tutulan kayıtlar oluşturmuş ve Tefrik Komisyonu bu kayıtlara istinaden çalışmıştır. Bu kayıtların sonucunda, diplomalı olanların yanı sıra, yapılan bir sınav sonucunda dava vekilliği hakkı kazananların da levhaya kaydedilmesi avukatlık kurumunu zayıflatmış ve Muhâmât Kanununun gerekçelerinden birini oluşturmuştur⁷.

Meşrutiyet Döneminde yapılan çalışmalar, mesleğin ismini de yeniden tanımlamayı gerektirmiştir. O dönem için kullanılan “dava vekili” ifadesi yetersiz görülmüşse de Batı kökenli bir kelime olması nedeniyle “avukat” kelimesinin resmi lisana girmesi istenmemiştir. Bu nedenle Mısır’da kullanılan “Muhâmî” kelimesi benimsenmiştir. Günümüzde mesleği icra edenler için avukat ve meslek için kullanılan “avukatlık” kelimeleri ise 1926 yılında kabul edilen 708 sayılı kanun uyarınca kabul edilmiştir⁸.

Adliye Vekâleti’nin daha büyük çaplı bir çalışması muhâmîler kanunu hazırlanması yönünde olmuşsa da, yasa tasarısı komisyonlardan Meclis genel kuruluna gelememiştir. Aynı şekilde Mütareke ve Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemlerinde de muhâmîler kanununun kabulü yönünde bir irade ortaya konamamıştır.

Cumhuriyetin ilanının hemen öncesinde Adliye Vekâleti’nin bir genelge yayınlayarak, şahadetname ve ruhsatname lüzumu olmadan hukuk mahkemelerinde dava vekilliğini serbest bırakması avukatlar arasında tepki yaratmıştır. Lütfi Fikri Bey’in başkanlığını yaptığı İstanbul Barosu genelgeye itiraz etmiş ve avukatlığın belli kurallar dâhilinde hak kazanılacak bir meslek olduğunu belirtmiştir. Görüldüğü üzere avukatlık kurumunda gerçekleşecek bir düzenlemeye duyulan ihtiyacı İstanbul Barosu da hissetmektedir. Baronun yazdığı cevabın son paragrafı şu şekildedir:

“Hâkimlerin ıslahı yanında anların biraderleri olan muhâmîlerin dahi zaptu rapt altına alınması lazım olup bu husus için hükümet ve Baro mümessilleri marifetiyle bit tanzim defeat ile tadillere, tashihlere uğrayan ve selefi âlileri tarafından tasdik edilmek üzere Büyük Millet Meclisine gönderilmiş olan Muhâmât kanunu layihasında kâfi tedbirler münderiç bulunduğundan mezkûr layihanın biran evvel mer’iyet mevkiine vaz’ı hakkında müsellemler olan azmi vekaletpenahilerine bütün meslektaşlar kemali tehalükle intizar

6 Kadı yetiştirmek üzere açılan mektep; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.606.

7 Ali Haydar Özkent, *Avukatın Kitabı*, İstanbul, 1940, s.89.

8 A.g.e., s.2.

etmekle beraber o zamana kadar beklemeyerek daha şiddetli bir tamim ile Baro mevcut olan yerlerde mukayyed olmayanların mahakime kabul edilmemeleri hususun tebliğine himemi vekaletpenahilerini rica ile takdimi ihtiramat eylerim efendim”⁹.

Muhâmât Kanununun kabulüne dek avukatlık kurumu bir meslek olarak belirlemekle birlikte ciddi bir yapılanma ve kurumsallaşmaya ihtiyaç duymaktadır. Nitekim kanunun ortaya çıkışı bu nedene dayandırılmış, avukatlık mesleğine yönelik yetersiz görülen alanlarda bir takım yasal düzenlemeler hedeflenmiştir. Ayrıca bu düzenleme, Cumhuriyet yönetiminin hedeflediği modern ve ulus-devlet temelinde örgütlenmiş ülke yapısını kurmaya da hizmet etmiştir. Bu nedenle Muhâmât Kanunu uyarınca avukatlık kurumunu biçimlendiren hükümetin elinde iki ölçü görüyoruz. Bunlardan ilki avukatlık kurumunun ihtiyaç duyduğu yasal düzenlemeleri yapmak, diğeri ise yakın dönemde Türkiye aleyhine çalışmış kişilerin tasfiyesini gerçekleştirmektir.

Hükümetin Meclise sunduğu Esbâb-ı Mûcibe Lâyhâsı da bu iki temel gerekçeye dayanır: Baroya kaydı olmayan hatta avukatlık diploması bulunmayan kişilerin mahkemelerde avukatlık yapmaları, Mütareke Döneminde Türkler aleyhine açılmış davalarda davacı olanları tasfiye etme düşüncesi ve geçmişte suç işlemiş bazı kişilerin avukatlık mesleğini devam ettiriyor olmaları düzenlemenin temel nedenlerini oluşturmuştur¹⁰.

Muhâmât Kanunu’na dair çalışmalar, Antalya Mebusu Saki, Dersim Mebusu Feridun Fikri, Mersin Mebusu Besim Beyler tarafından verilen bir takrirle somutlaşmış, baroya kayıtlı olmayan kişilerin avukatlık yapmamaları ve locadan çıkarılmaları istenmiştir¹¹. Çok geçmeden, Muhâmât Kanunu’nun hazırlanması için bir komisyon kurulmuş ve çalışmalara başlamıştır. Komisyonunda, milletvekili olarak görev yapan Mustafa Fevzi Efendi (Konya) ile Saki Bey’in (Antalya) dışında Umur-u Hukukiye Müdürü Sadi Bey ve İstanbul Barosu adına dava vekili Selahaddin Bey görev almıştır.

Çalışmaların ardından ortaya çıkan metin, avukatlık kurumunda esaslı değişiklikleri hedeflemektedir; 14 dava vekili bulunan mahallerde baro teşkili mecburi kılınacak, baro bulunan mahallerde hukuk mektebinden mezun olmayanlar avukatlık yapamayacak¹², avukatların iktisadi işlerle uğraşması yasaklanacak ve avukatlık yaşı en az 24 olacaktır¹³.

İstanbul Barosu avukatlarından Selahattin Bey, İstanbul’a dönüşünde çalışmalarla ilgili kamuoyunu bilgilendirmiştir. Taraflar, stajyerliğin ne şekilde

9 A.g.e., s. 2.

10 Hükümetin Meclise sunduğu layiha da bu gerekçelere dayanmıştır. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 2, C.8, ss.271-272.

11 “Adliye Islahatı, *Vakit*, 10 Mart 1924, s.2.

12 “Adliye Komisyonu Vazifesini İkmal Etti”, *Vatan*, 23 Mart 1924, s.2.

13 “Adliye Encümeni Avukatların Üç Sene Staja Tabi Tutulmasını Kabul Etmiştir”, *Tanin*, 1 Nisan 1924, s.2.

yapılacağı ve süresi konularında ayrı düşmüşlerdir. İstanbul Barosu stajyerliğinin bir avukat nezdinde ifa edilmesine taraftarlık, hükümet çevreleri stajyerliğin adliyede bir memuriyet şeklinde yapılmasını uygun görmüştür¹⁴. Ayrıca Baronun bir veya iki senelik staj süresi teklifine hükümet sekiz ve sonrada beş senelik sürelerle karşılık vermiş, müzakereler sonucunda üç senede anlaşılmıştır. Stajyerlik süresinin ise, adayın başvurusuyla başlayıp maaşlı bir şekilde icra edileceği ve sadece İstanbul ve İzmir gibi önemli mevkilerde yapılabileceği kayda bağlanmıştır¹⁵.

Anlaşıldığı kadarıyla hükümet, avukatlık kurumunu biçimlendirirken işi sıkı tutup stajyerlik sürecinden itibaren bir düzenlemeye gitmek istemiştir. Baro ile arasındaki fikri uyumsuzluk ise sonraki tartışmaların habercisi gibidir. Bununla birlikte kanunun temel tartışma noktası haline gelecek olan tasfiyelere dair bir konunun bu toplantıda gündeme gelmediği anlaşılmaktadır.

Kanun teklifi, Komisyonun çalışmalarını tamamlaması üzerine Meclis'e gelmiş vesunulan *Esbâb-ı Mûcibe Lâyihası*'nda teklifinin gerekçeleri açıklanmıştır. Layihada; halka yardımcı olmak için görev yapan avukatların yeterli donanımına sahip olmaları gerekirken, bazılarının bu özellikleri taşımadıkları ve böylece avukatlık mesleğinin şeref ve haysiyetini ihlal ettikleri bildirilmiştir. Avukatlar hakkında 1292 (1876) tarihli bir nizamname yayınlanmışsa da bu nizamname, diplomasız bir şekilde ve sınava girmeyip avukatlık hakkı kazanmış kişilerin avukatlık yapmasını engelleyememiştir. Bu nedenle adliye ıslahatı sırasında bu konuda bir düzenleme gerekli görülmüştür¹⁶.

Layihadan anlaşıldığı üzere Hükümet Muhâmât Kanunu'nu, adli ıslahın bir parçası olarak görmüştür. Ayrıca, avukatlık kurumunda uzun süredir bir düzenlemenin yapılmaması ve niteliksiz ve ehliyetsiz birçok kimsenin mesleği sürdürüyor olmasının avukatlık kurumuna verdiği zarara değinilmiştir. Bu beyandan yola çıkarak konunun teknik açıdan ele alınacağı ve sadece avukatların sahip olmaları gereken maddi şartların iyileştirilmesi yönelik bir düzenleme yapılacağı akla gelebilir. Ancak Meclis gündemine gelen, manevi şartları haiz olmayanlara yönelik düzenlemeler, birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir.

Adliye Encümeni'nin *Esbabı Mucibe Layihası*'nda avukatlık hakkında "*esaslı bir kanuna duyulan ihtiyaca*" vurgu yapılmış ve adli alanın ilerlemesi ve adliye teşkilatının, halkın ihtiyacını tam anlamıyla karşılayacak bir düzeye erişmesi için düzenlemenin gerekli görüldüğünü açıklamıştır¹⁷.

Muhâmât Kanunu'na dair hükümetin teklifi ve Adliye Encümeni'nin tadili okunduktan sonra maddelerin oylanmasına geçilmiştir. Kanun teklifinin 1. maddesi şu şekildedir: Bütün hukuki meselelerde sözlü veya yazılı görüş

14 "Yeni Muhâmât Kanununun Başlıca Maddeleri", *Vatan*, 5 Nisan 1924, s.3.

15 "Yeni Muhâmât Kanununun Başlıca Maddeleri", *Vatan*, 5 Nisan 1924, s. 3.

16 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 2, C.8, ss.271-272.

17 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 2, C.8, s.274.

bildirmek, dilekçe, levha ve her türlü evrakı düzenlemek, mahkemeler ve hâkimler ve bütün daire ve meclisler huzurunda hukuki ve hükmi şahıslara ait hukuki vekil olarak takipte bulunmak ile davayı savunmayı meslek olarak seçenlere “*muhâmî*” denir. Bu hüküm itirazsız kabul edilmiştir¹⁸.

Kanunun 2. maddesi, avukat olabilmek için gerekli şartları belirlemiştir. Buna göre; Türkiyeli olmak, ağır suç veya namus ve haysiyete dokunan bir suç işlememiş bulunmak, kötü şöhretli olmamak, Darülfünun Hukuk Fakültesi’nden mezun olmak veya yabancı bir hukuk fakültesinden mezuniyet şartlarına sahip olup, hukuk fakültesi programlarından eksik kalan derslerinden imtihan verip yeterlilik sahibi olmak. İflas etmiş ise iade-i itibar etmiş olmak. Daha önce memuriyetten çıkarılmış ise yeniden memuriyetinde bir mani olmamak. Üç yıl süreyle staj yapmış olmak. Bu süre, özel cinayet mahkemesi bulunan şehir ve kasabalarda bir adli memurluk şeklinde gerçekleşecektir. Memuriyeti tamamlayanlar stajdan muaf tutulacaktır. Memuriyeti eksik olanlarınsa üç yıl tamamlaması mecburidir.¹⁹

Temel sorunu stajyerlik konusunun oluşturduğu 2. maddeye yönelik tartışmalar hayli sert geçmiştir. Söz alan Feridun Fikri Bey (Dersim), stajyerlik süresinin üç yıl olmasına itiraz etmiş ve kendisi ile arkadaşları tarafından verilen ve stajyerlik süresini iki yıl olarak öngören bir tekliften bahsetmiştir. İki yılın ilki hâkimlerin, kalanı ise avukatların yanında geçecektir. Feridun Fikri Bey’e göre stajyerlik süresi kısa tutulursa, gençlerin avukatlık mesleğine yönelik ilgileri artacaktır. Ahmet Saki Bey (Antalya), Abidin Bey (Saruhan) ve Ahmet Süreyya Bey (Karesi)’de stajyerlik süresinin iki seneye tenzili konusunda görüş bildirmişlerdir.

Feridun Fikri Bey’in teklifini cevaplayan Adliye Encümeni Reisi Necmeddin Molla Bey (Kastamonu), avukat adaylarının hukuk fakültesinden mezun olduktan sonra yeterli sürede staj yapmalarının, mesleklerini daha iyi icra edebilmeleri için gerekli olduğunu ve dava vekillerinin yanında geçirilecek staj süresinin verimli olmayacağını savunmuştur²⁰. Feridun Fikri Bey (Dersim)’in, Celal Nuri (Gelibolu) ve Ahmet Saki Bey’lerle (Antalya) birlikte; Necip Ali Bey (Denizli) ve Hakkı Tarık Bey (Giresun)’in münferiden verdikleri stajyerlik süresinin iki yıla tenzili konusundaki tavrılar ise Meclis tarafından reddedilmiştir²¹. Stajyerlik süresinin üç yıl olarak öngörülmesinde, hükümetin idealist tavrı kadar, avukatlık kurumunu, devlet örgütlenmesi içerisinde bir yere oturtma anlayışının olduğu da düşünülebilir. Nitekim, staj süresinin adli memuriyette gerçekleştirilmek istenmesi bu düşüncüyü kanıtlar. Şüphesiz hükümetin avukatlığı staj süresinden itibaren devlet örgütlenmesi içine oturtma çabası, Cumhuriyetin yeni devlet tipi oluşturma anlayışına uygun bir çabadır.

18 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C.8, ss.279-280.

19 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C.8, ss. 80.

20 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C.8, ss.280-281.

21 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C.8, ss.281-286.

Kanunun 3. maddesi baro teşkili ile ilgilidir. Bir yerde avukatlık yapanların sayısı 10'a ulaştığı takdirde aralarında bir heyet teşkili mecburidir. Bu heyete baro denir. Baroya dâhil olmayanlara avukatlık yapma yasağı getirilmiştir. İtirazların görülmemesi üzerine kanun maddesi aynen kabul edilmiştir.

4. madde, ne tür meslek mensuplarının avukatlık yapabileceklerini belirlemiş ve avukatlara ticaret yasağı getirilmiştir. 5. madde, baro başkanı ve yönetim kurulu ile baroların ceza kurullarının (inzibat meclisi) oluşma biçimlerini; 6. madde, ceza kurullarının yetkileri ve verilen cezalara yapılacak itirazları; 7. madde, avukatlıktan atılanların Türkiye sınırlarında avukatlık ve dava vekilliği yapamayacaklarına dair hükümleri; 8. madde ise avukatlık yapmak için baroya başvurma şartını ve baronun aday kabulü veyahut reddi halinde itirazlar konusunda Adliye Vekâleti'nin yetkili olduğu esasını belirtmiştir²². 8. madde önemlidir. Çünkü Hükümet, avukatlık yapabilmek için gerekli şartları belirledikten sonra müdahale hakkını barolara devredecek, bir adayın avukatlığa kabulüne barolar karar verecektir. Aşağıda anlatılacağı üzere Muhâmât Kanunu uyarınca gerçekleşecek tasfiyeler, Tefrik Komisyonu'nun çalışmaları sonucu gerçekleşecek, ancak devamında görülecek olan baroların oluşumu ve avukatların baro levhasına kaydı gibi işlemlere hükümet karışamayacaktır. Bu nedenle baro başkanının kimliği ve hükümet politikalarıyla uyumu hayli önemlidir. İstanbul Barosu'nun feshedileceğine ve Baro Başkanı Lütfi Fikri Bey'in başkanlığına yönelik tartışmaların alevlenmesinde bu durumun etkisi olduğu söylenebilir.

9. maddede, evvelce memuriyetle uğraşanların, avukatlık yapmaya başladıktan sonra, memuriyette oldukları dönemde ilgilendikleri bir konuyla ilgili davayı üstlenmeleri yasaklanmış; 10. maddede avukatlık karşılığında alınacak ücretin şartları belirlenmiştir²³.

11. maddeye göre; Medresetü'l-Kuzât'dan veya Mekteb-i Mülkiyeden mezun olup da kanun çıkmadan önce ruhsatname edinmiş olanlarla, mahkeme başkanlıkları veya üyelikleri ile savcılık görevinde veya adliye müfettişliklerinde on sene hizmet verenler ve ruhsatnameli bir şekilde on senedir aralıksız dava vekilliği yapanlar, 2. maddede belirtilen şartları taşıdıkları takdirde avukatlık mesleğine dâhil olabileceklerdir²⁴. Madde üzerine söz alan Mustafa Feyzi Efendi (Konya)'nin, on senelik sürenin yedi seneye tenzili konusundaki teklifi reddedilerek kanun maddesi aynen kabul edilmiştir²⁵.

12. maddede, 2. ve 11. maddedeki şartları taşımayıp beş yıldır adliyede veya ruhsatnameli olarak dava vekilliğinde bulunanların, baro teşkil edilemeyen yerlerde, baro teşkil edilene dek dava vekâletinde bulunabilecekleri kabul

22 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C.8, ss.287-289.

23 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C.8, ss.289-290.

24 "Yeni Muhâmât Kanununun Başlıca Maddeleri", *Vatan*, 5 Nisan 1924, s.3.

25 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C.8, ss.290.

edilmiştir. Ruhsatnamesi olmayanlar ise şayet on senedir aralıksız dava vekilliği yapıyor iseler, Adliye Vekâleti’nin imtihanlarında başarılı oldukları takdirde dava vekilliği yapabileceklerdir²⁶. 12. maddeyle açık biçimde avukatlığın, dava vekilliğinden ayrıldığı ve aralarında yapılan bir derecelendirmeye daha üst bir meslek grubu olarak kabul edildiği anlaşılıyor. Dava vekilliği ise şartları avukatlık yapmaya uygun olmayanların, belirli şartlara sahip olmaları halinde icra edebilecekleri bir meslek olarak kabul edilmiştir. Böylece dava vekilliğinin de süreç içerisinde ortadan kalkmasına yol açan bir uygulamaya gidildiği söylenebilir.

Kanunun 13. maddesi uyarınca, hâkimlerin resmi kıyafetlerine dair kanunun uygulandığı mahallerde, avukatların Adliye Vekâletince belirlenecek kıyafetleri giymeleri esası ile mahkemelerde avukatlar için bir bölüm ve baro için de bir dairenin tahsisi söz konusu edilmiştir. Hâkimlerin giyecekleri kıyafete dair kanun aynı gün, Muhâmât Kanunu’ndan sonra kabul edilmiştir²⁷. Muhtar Bey (Trabzon) bu duruma dikkat çekerek, henüz gerçekleşmemiş bir düzenlemeye binaen bir kanunun kabul edildiğini söylemişse de madde üzerinde bir değişiklik yapılmamış ve aynen kabul edilmiştir²⁸. 14. ve 15. maddelerde ise; Adliye Vekâletinin neşredeceği bir talimatname tanımlanmış ve dava vekillerine yönelik o ana dek yayınlanan kanunların bu talimatnameye aykırı hükümleri geçersiz sayılmıştır²⁹.

Kanunun tartışmalara yol açan muvakkat maddesi ise bazı avukatların tasfiyesini öngörmüştür. Buna göre; 1292 (1876) tarihli Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamnamesi hükümlerine uygun olarak dava vekilleri cemiyeti teşekkül edilmiş olan mahallerde kanunun yayınlanmasından itibaren iki ay içerisinde bir komisyon oluşturulacaktır. Başkanını Adliye Vekili’nin seçeceği komisyonda, dördü hâkim ve adliye çalışanı, dördü ikinci maddede belirtilen şartlara sahip olan avukatlar bulunacaktır. Komisyonun görevi; cemiyet (baro) tüzüğünde kayıtlı avukatların maddi ve manevi şartlarının uygun olup olmadıklarını araştırmak ve uygun olmayanların kayıtlarını silmektir. Ayrıca, avukatlık yapması uygun görülüp, Baroda kaydı onaylananlar ise hemen bir toplantı ile İnzibat Meclisi’ni oluşturacaktır. Kaydı silinenler, on beş gün içerisinde Adliye Vekâleti’ne itiraz edebilecek ve Vekâletin kararı kesin olacaktır³⁰. Muhâmât Kanunu, TBMM’nin 3 Nisan 1924 tarihli toplantısında, 460 sayılı karar olarak kabul edilmiştir³¹.

26 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C.8, ss.291.

27 “Yeni Adliye Kanunları, Muhâmât ve Kıyafet-i Hükkam Kanunlarının Kabulü”, *Tanin*, 4 Nisan 1924, s.2.

28 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C.8, ss.291.

29 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C.8, ss.291-292.

30 *Resmi Ceride*, Sene: 2 No: 69, 26 Nisan 1924.

31 “Yeni Adliye Kanunları, Muhâmât ve Kıyafet-i Hükkam Kanunlarının Kabulü”, *Tanin*, 4 Nisan 1924, s.2.

Muhâmât Kanunu, 1876 tarihli Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamnamesi'ne göre mesleğin yaşını 21'den 24'e yükseltilmesinin dışında, muhâmîliği, dava vekilliğinden ayrı bir meslek olarak da tanımlamıştır. Muhâmî olabilmek için Türk veya yabancı bir hukuk fakültesinden mezuniyet şartı getiren kanun, Medresetü'l-Kuzât veya Mekteb-i Mülkiye mezunu olan dava vekilleriyle bazı adliye çalışanlarına da muhâmîlik hakkı tanımıştır.

Kanunun yol açtığı pek çok tartışma, geçici maddenin uygulanması sırasında yaşanmıştır. Komisyonun çalışmaları sırasında "*şerait-i maneviyeyi*" de dikkate alması ve bu şartları taşımayan bazı avukatların Barodan çıkarılmaları kamuoyunda çok tartışılmıştır. Ayrıca Baro için seçimlerin gerçekleşecek olması, mevcut Baronun feshedildiği tartışmalarını da beraberinde getirmiştir.

II. Tefrik Komisyonu'nun Çalışmaları ve Tasfiyelere Yönelik İtirazlar

Kanunun kabulünün ardından İstanbul Barosunda gerçekleşecek tasfiyeler için savcı Kâzım Bey'in başkanlığında bir komisyon çalışmalara başlamıştır. "*Tefrik*³² *Komisyonu*" adını taşıyan heyetin çalışma yöntemi de belirlenmiştir. On maddelik talimatname yayımlayan komisyon, Baro levhasına kayıtlı avukatları sıkı bir tetkikattan geçirecektir. Bu tetkikat, avukatların mesleği icra edebilmeleri için gereken şartlara haiz olup olmadıkları ve Mütareke Döneminde Türkiye aleyhine çalışıp çalışmadıklarına yöneliktir. Mütareke Döneminde Rum dava vekilleri cemiyetine bağlı iş görüp İstanbul Barosunda kaydı bulunan avukatlar tasfiyeye tabi tutulacaktır³³. Görüldüğü üzere geçici madde ile amaçlanan, yalnızca avukatlık kurumunu bir standarda kavuşturmak değil, Mütareke Döneminde ülke aleyhine çalışanlarla da hesaplaşmaktır. Tefrik Komisyonu'ndan bir üyenin tasfiyelerin ne şekilde gerçekleştiğine dair açıklaması bu yargıyı kanıtlar: "*Biz evvela vekillerde şerait-i maddiye arıyoruz. Mektep mezuniyeti, derece-i vekâleti gibi nikâtu tetkikten sonra şerait-i maneviyeyi tetkik ediyoruz*"³⁴.

Tefrik Komisyonu'nun yayımladığı talimatnamenin 2. maddesi, yetkilerinin genişliği hakkında fikir verir: Dava vekilleri cemiyeti bulunan yerlerde, cemiyete kayıtlı olan dava vekillerinin dosyaları incelenecek, bu dosyalar karar vermeye yeterli gelmezse tefrik komisyonları her türlü vasıta ile tetkikat yapma hakkına sahip olacaktır³⁵. Böylece Komisyon, bir avukat hakkında karar verebilmek için geniş bir araştırma hakkını kendinde saklı tutmuştur.

İstanbul Barosunda gerçekleşen çalışmalarla ilgili basına demec veren Komisyon Başkanı Kazım Bey, 2-3 aylık bir sürede çalışmaların

32 Ayırma, ayrı tutma; Parlatır, A.g.e., s.1665.

33 "Baro'nun Tasfiyesi, Barodan Kimler Çıkarılacak", *Tanin*, 9 Mayıs 1924, s.2.

34 "Baro Yeniden Teşekkül Ediyor", *Tanin*, 11 Mayıs 1924, s.2.

35 "Muhâmât Kanunu Talimatnamesi", *Tanin*, 13 Mayıs 1924, s. 3 ve "Baronun Tasfiyesi, Barodan Kayıtları Terkin Edilenler Artık Vekâlette Bulunamayacaklar", *İleri*, 13 Mayıs 1924, s.2.

tamamlanacağından bahsetmiştir. Bu tarihe dek her avukat mahkemelerde görev yapabilecek ancak çalışmalar tamamlanıp yeni baro teşkil edildikten sonra Baroda kaydı olmayanlar avukatlığa devam edemeyecektir³⁶. Çalışmalar tasfiyeleri beraberinde getirdiğinde tartışmaların arttığı görülmüştür. Bunun nedeni manevi şartlarının uygun olmaması nedeniyle tasfiyeye uğrayan Gayrimüslim dava vekillerinin pek çoğunun karara itiraz etmesidir. Mütareke Döneminde yabancı mahkemelerde müddei (davacı) sıfatıyla görev aldıkları, azınlık baroları teşkil ettikleri ve Türkiye aleyhine işgal güçleriyle işbirliği yaptıkları gerekçesiyle tasfiye edilen bu kişilerin durumu, tasfiyelerin din üzerinden gerçekleştiği iddialarına yol açmıştır³⁷. Haklarındaki karara itiraz eden Gayrimüslim dava vekilleri, Türkiye aleyhine çalışmadıklarını iddia ederek, dinsel kimliklerinden dolayı tasfiyeye uğradıklarını söylemişlerdir. O yıllarda İstanbul Baro Heyeti’nde görev yapmış avukat Ali Haydar Özkent’in yazdıklarına bakmak, tasfiyelerin ne gibi saiklerle gerçekleştiğini anlamak ve iktidarın bakış açısını göstermek açısından önemlidir:

“Bizde meşrutiyet idaresi, pek kıymetli istisnalar bir yana bırakılırsa, meslek mirası olarak ruhan muhzir döküntülerini, Karamanlı ve İncesulu dava vekillerini bulmuştur. Bunlar çoğu Rum, Ermeni, Yahudi, Arap, Kürt, Çerkes ve azı Türk olmak üzere acayip bir halita teşkil ediyorlardı.

Mütareke yıllarında irinle dolu kursakları patladı. İstanbul’un göbeğinde Rum Barosu, Ermeni Barosu teşkil edildi... Osmanlı mahkemeleri bomboşken... bazı Osmanlı avukatlar ecnebi konsoloshane mahkemelerinde harıl harıl iş takip ettiler... Bugün bile cübbeyi giyerek elân içimizde dolaşmakta olan bazıları, Yunan, Fransız, İtalyan devletlerinin himayesine girmişlerdi... Osmanlı avukatlığı tefessüh etmişti. Müzevirliğe, kâğıt kavafılığına, tefeciliğe bir de hainlik ve casusluk inzıمام etmişti”³⁸.

Ayrıca aynı kitapta, manevi şartlar değerlendirilirken hangi ölçütlerin göz önünde bulundurulduğuna dair satırlar da Tefrik Komisyonu’nun dosyaları incelerken ne gibi kıstaslara baktığını göstermektedir:

“Mütareke yıllarında ecnebi bir devlet himayesine girmek, ecnebi bir devlet ve yahut Patrikhane pasaportuyla seyahat etmek, Milli adliye işlerine ecnebi polis ve askerini müdahale ettirmek ve ecnebi bayrak çekmek suretiyle Türk kaza ve icra makamlarının istiklal ve şerefine dokunmak, müddei sıfatı ile vatandaşları ecnebi konsoloshane ve polis mahkemelerine sürüklemek, sözle ve yazı ile Türklüğe, onun şeref ve istiklaline düşmanlık duygularını göstermiş olmak, Damat Ferit Paşa’nın kurdurduğu ve sonradan Nemrut Mustafa Paşa’nın Başkanlık ettiği divanı harplerde veya bu gibi teşekküllerde öz vatan evlatlarının aleyhinde şahadette bulunup astırmak, mütareke yıllarında açılan

36 “Baro Yeniden Teşekkül Ediyor”, *Tanin*, 11 Mayıs 1924, s.2.

37 “Baroda Tasfiye, Ecnebi Mahkemelerinde Müddei Sıfatıyla Bulunan Vekiller Barodan Çıkarılacaktır”, *Vatan*, 22 Nisan 1924, s.2.

38 Özkent, A.g.e., ss.111-113.

Rum ve Ermeni Barolarında ele başlık etmek, tasfiye esnasında milli hudut haricinde bulunmak ve saire"³⁹...

Nitekim Gayrimüslimlere yönelik tasfiyelerin kısa sürede kamuoyuna mâl olduğu açıktır. Sütunlarını, konuyla ilgili birçok haberle süsleyen İstanbul basını, bu haberleri yansıtırken kendi siyasi pozisyonlarına uygun biçimde tavır almış, hükümet yanlısı veya tasfiyeye uğramış avukatların görüşlerini yansıtan haberleri sıkça okuyucuya duyurmuştur. Tasfiyeleri eleştiren basın grubu, İstanbul merkezli, hükümet karşıtı ve muhalif bir tutum içerisindeydi. Farklı şekilde bir tutumu ise hükümete yakın gazeteler, kanunu destekler biçimde sürdürmüştür⁴⁰. Öyle ki İstanbul basınının tarafgirliği nedeniyle gelişmelerle ilgili sağlıklı bir sonuç üretmek hayli zordur. Tüm bunların yanı sıra konunun ilgi çekici tarafların ön plana çıkarılması ilginç detayları da gözler önüne sermektedir⁴¹.

İkinci maddede belirtilen şartlara uygunluk göstermeyenlerin tasfiyesine ciddi bir itirazın görülmediği, Rum kökenli bir dava vekilinin gazetelere yansıyan sözlerinden anlaşılır: *"Baroda memnuniyet meselesi mevzu bahis değildir. Bu hükümetin bir karardır. Binâenaleyh hepimiz bilâkayd-u şart itâate mecburuz. Filhakika şerâit-i kanuniyeye haiz olmayan vekillerin icrây-ı vekâlet etmesi bir dolandırıcılıktır. Biz, Tefrik Komisyonunun vereceği kararı "âdilâne buluruz. Kendi hesabıma bundan pek memnunum."*⁴² Ünlü bir dava vekili de benzer görüşleri sergilemiştir: *"...Baro esas itibariyle tasfiyeye muhtaçtır... Baroda öyle aza vardır ki icrayı vekâlet için ne şerâiti kanuniyeye ne de şerâiti maddiyeye haizdir. Tefrik Komisyonunun bitarafane ifa-ı vazife edeceğine eminiz"*⁴³. Elbet gazetede yer alan haberlere bakılarak bu kişilerin Muhâmât Kanunu sonrasında da mesleklerine devam edip etmediklerini bilmiyoruz. Ancak en azından kurumsal niteliğin gelişmesi adına hükümetin getirdiği uygulamalar anlaşılabilir nedenler yaratmıştır. Diğer taraftan ismi belirtilmeyen bir adliye yetkilisi ise Vekâletin tasfiyeler için Muhâmât Kanunu'nun dışında birde talimatname verdiğini ve bu talimatnamede Hıristiyan avukatlar diye bir ayırımın olmadığından bahisle, tasfiyelerde esas alınan uygulamanın, Muhâmât Kanunu'nun maddeleri uyarınca gerçekleştirildiğini savunmuştur⁴⁴.

39 A.g.e., ss.114-115.

40 Umut Karabulut, "Ankara'nın Başkent İlan Edilişine İstanbul Basınının Tepkileri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: XXVII, Sayı: 1 (Temmuz 2012), ss.131-148.

41 İstanbul'un Yunan idaresine geçeceğine kanaat getiren bazı Rum avukatlar, aralarında bir baro teşkil etmişler ve bu senaryo üzerine Türk kanunları ve Yunan kanunları arasında telif aramaya başlamışlardır. Bir başka haberde, Vladimir isimli bir Rum avukatın, Avarof zirhlisini ziyaret ederek toplarına sarılmış haldeki resimleri yayınlanmıştır. Şüphesiz bu tip haberler okuyucunun ilgisini çekmeyi amaçladığı kadar, bağımsızlığına yeni kavuşmuş bir ülkede, işgal güçleri ve işbirlikçileri aleyhindeki havayı yansıtıyor ve tasfiyeye uğramış Gayrimüslim avukatların durumlarını daha da zorlaştırıyordu. "Baronun Tasfiyesine Başlandı", *Vatan*, 10 Mayıs 1924, s.2.

42 "Baro Yeniden Teşekkül Ediyor", *Tanin*, 11 Mayıs 1924, s.2.

43 "Baro Yeniden Teşekkül Ediyor", *Tanin*, 11 Mayıs 1924, s.2.

44 "Baroda Tasfiye", *Tevhid-i Efkâr*, 14 Mayıs 1924, s.3.

Çalışmalarını sürdüren Tefrik Komisyonu Barodan çıkarılacak 70 kişinin kayıtlarını kamuoyuyla paylaşmıştır. Gayrimüslim avukatların da yer aldığı liste, Muhâmât Kanununun 2. 4. ve 11. maddeleri uyarınca gerçekleşen tasfiyelere yer vermiştir⁴⁵. Ayrıca çalışmalar ilerledikçe daha açık bir tasfiye politikası takip edebilmek adına, İstanbul Barosuna kayıtlı 15 avukatı da çalışmalarına dâhil etmiştir. Bu avukatlardan altı tanesi Gayrimüslim olup, ikisi Ermeni, ikisi Rum ve ikisi de Musevî’dir⁴⁶. Bu gelişme, tasfiye sürecindeki tartışmaların hayli yoğun geçtiğini ve hükümeti Baroyla daha fazla işbirliği içerisine ittiğini düşündürmektedir.

Gayrimüslim avukatlar, haklarındaki karara yönelik itirazlarını Tefrik Komisyonu ve Adliye Vekâleti nezdinde dile getirmişlerse de olumlu cevap alamamışlardır. Bunun üzerine bir risaleyle TBMM’ye başvurmuşlardır. Avukatlar, “*İstanbul Barosunda Terkin-i Kayıtlarına Karar Verilen Bazı Muhâmîlerin Meclis-i Milliye Takdim Eyledikleri İstid’aname ve Merbûtû Layiha*” başlığını taşıyan ve kapağının üzerinde “*Kanun Hâkimiyeti Mebna-i Cumhuriyettir*” ifadesi yer alan bir risale yazmışlardır. Ermeni ve Rum avukatlarca kaleme alınan bu risalede, tasfiyeye uğramalarına yol açan 460 sayılı Muhâmât Kanunu’nun 2, 5, 14, 15 ve geçici maddesi ile Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun adil yargılanma, T.C. vatandaşlarının sahip oldukları kamu hakları ve TBMM’ye başvuru haklarıyla ilgili maddelerini açıklamışlardır⁴⁷. Avukatlar, Gayrimüslim olmaları nedeniyle tasfiyeye uğradıklarına inanmaktadır ve bu durum kitapçıkta vurgulanmıştır⁴⁸. Avukatların TBMM’ye başvurularının nasıl bir etki yarattığı belli değildir. Çünkü 1924 yılının ikinci yarısından itibaren basında konuyla ilgili haberlerin arkası kesilmiştir.

Yukarıdaki tartışmaların temelini, Gayrimüslim kökenli çok sayıda avukatın tasfiye edilmesi oluşturur. Dönemin tanıklarından avukat Ali Haydar Özkent’in verdiği bilgiye göre, Tefrik Komisyonu çalışmalarına başladığı zaman Baro levhasına kayıtlı avukat sayısı 960’dır. Bunlar içerisinde maddi ve manevi şartları uygun görülmeyen 473’ünün kaydı silinmiştir⁴⁹. Basında ise tasfiyeler sonucu 374 avukatın kaydının silindiği, 435 avukatın ise görevine devam edebildiği yazılmıştır⁵⁰. Nitekim Murat Koraltürk’te konuyu değerlendirdiği bir yazısında farklı rakamlara işaret eder⁵¹. Gayrimüslimler içerisinde ise Baroya kayıtlı 60 Yahudi avukattan 34’ü tasfiyeye uğrarken Rum avukatlarda

45 “Barodan Çıkarılan 70 Muhâmînin İsimleri”, *İleri*, 1 Haziran 1924, s.3.

46 “Barodan Tasfiye”, *İleri*, 27 Haziran 1924, s.2.

47 Murat Koraltürk, “Avukatlığın Türkleştirilmesi, 1924’te İstanbul Barosu’nda Gerçekleşen Tasfiye Üzerine Yaşanan Tartışmalar”, *Toplumsal Tarih*, Ağustos 2011, S.212, s.53.

48 Murat Koraltürk, *Erken Cumhuriyet Döneminde Ekonominin Türkleştirilmesi*, İletişim Yay., İstanbul, 2011, s.213.

49 Özkent, *a.g.e.*, s.115.

50 *Vatan*, 26 Ağustos 1924’den akt. Mete Tunçay, T.C.’nde Tek-Parti Yönetimi’nin Kurulması (1923-1931), 2. Basım, Cem Yay., İstanbul, 1989, s.82.

51 Murat Koraltürk, *Erken Cumhuriyet Döneminde Ekonominin Türkleştirilmesi*, İletişim Yay., İstanbul, 2011, s.206.

bu oran üçte iki düzeyindedir⁵². Tasfiyeler sonucu Adliye Vekâleti'ne itiraz eden 80 avukat mesleğe geri dönebilmiştir. Bunların 11'i Ermeni, 8'i Yahudi ve 6'sı Rum'dur⁵³. Tefrik Komisyonu tarafından tasfiyeye uğrayan avukatlardan bazılarının Adliye Vekâleti'ne yaptıkları itirazdan sonra mesleğe geri dönmeleri, Tefrik Komisyonu'nun hızlı karar alma sürecinde bazı yanlışlar yaptığını düşündürmektedir. Yine de tasfiyelerde yanıtız kalan birçok soru vardır. Baro levhasına kayıtlı avukatların ne kadarının Gayrimüslim olduğu, bunların kaç tanesinin tasfiye edildiği ve tüm Gayrimüslim tasfiyelerin genel tasfiyeye oranı ve kaç avukatın maddi, kaçının manevi nedenlerle tasfiye edildiği sorularının yanıtız kalışı, Hükümetin tasfiyeleri gerçekleştirirken dinsel durumu gözetip gözetmediği konusunda bir sonuca ulaşılmasını engeller. Ancak kesin olan, yeni kurulan devletin birçok kurumda gerçekleştirdiği düzenlemeye uygun bir çalışmayı avukatlık kurumu üzerinde de gerçekleştirdiği, bunu yaparken eski dönemde kendisine muhalefet yürütenlerle de hesaplaştığıdır. Komisyonun çok sayıda Gayrimüslim avukatı tasfiyeye tabi tutmasında bu avukatların Mütareke Dönemindeki eylemleri kadar, ulus devlet yönünde örgütlenmenin etkisi de söylenebilir. Ayrıca 1924'e gelene dek dava vekilliğinin gelişigüzel yöntemlerle elde edilmesi, ayrıca manevi şartların birçok Gayrimüslim avukat için uygun olmaması, tasfiyeler sonucunda kabarık bir sayıya ulaşıldığını göstermektedir.

III. İstanbul Barosunun Feshedileceği Söylentileri ve Lütfi Fikri Bey'in Muhalefeti

Tartışmaların tüm hızıyla sürdüğü bir ortamda Tefrik Komisyonu çalışmalarına devam ederken, bir başka tartışma da İstanbul Barosunun feshedileceği üzerine çıkmıştır. Baroya yönelik düzenlemeler, tartışmaların temelini oluştursa da, Baro Başkanı Lütfi Fikri Bey'in konuyu gündeme taşınması ve yürüttüğü muhalefet de, İstanbul Barosuyla ilgili kamuoyunun oluşmasında etkindir. Bu nedenle Lütfi Fikri Bey'in siyasi kişiliğini incelemek, Baronun feshedileceği söylentilerinde hükümetin ve Lütfi Fikri Bey'in tavrını anlamak adına önemlidir. Kaldı ki hükümetin, niçin Lütfi Fikri Bey'in tasfiyesini isteyip istemediği sorusunun yanıtını bulabilmek için de Lütfi Fikri Bey'in siyasi kimliğinin bilinmesi gereklidir.

Lütfi Fikri Bey, Meşrutiyet ve erken Cumhuriyet Dönemlerinin (1920'li yıllar) önemli muhaliflerindedir. Meşrutiyet yanlısı düşüncelerine karşın İttihat ve Terakki yönetimiyle ters düşmüş; *Tanzimat*, *Islahat*, *Tesisat*, *Teşkilat*

52 Rıfat N. Bali, *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945)*, İletişim Yay., 8. Baskı, İstanbul, 2010, ss.225-226'da Gayrimüslim avukatlardan bazılarının konuyu Milletler Cemiyeti'ne taşıdığını, ancak hükümetten çekindikleri için resmi başvuruda bulunamadıklarını belirtmiştir. Ayrıca bir Yahudi avukatla yapılan mülakata dayanarak, avukatlık yapabilmek için gerekli olan; mahkemede iki yıl memurluk yapma şartının, Gayrimüslim avukatların mahkemelere çalışmaya kabul edilmemelerinden dolayı gerçekleşmediğini belirtmiştir.

53 Özkent, A.g.e., s.115.

ve İfham gibi sürekli isim değiştiren gazetelerde muhalif yazılar yayınlamıştır. “Mu’tedil Hürriyetperverân Fırkası”nın kurucusu olmuş, Mütareke Döneminde Sabah gazetesinin başyazarlığını yapmış, buradaki yazılarıyla Ankara ile İstanbul’un arasını bulmaya çalışmıştır. Ancak kendisinin meşrutiyet yanlısı tutumu⁵⁴, Ankara ile ilişkilerinde daima bir soğukluk yaratmıştır⁵⁵. Muhalif tavrı, Cumhuriyet Döneminde de devam etmiştir. TBMM Temsilcisi Refet Paşa’nın İstanbul Şehremaneti tarafından verilen bir yemekte, başkansız bir meclis sistemini savunduğu sözlerini eleştirerek; “Talat Paşa tarzı komitacıların ileride ortaya çıkıp TBMM’yi aynı şekle sokmayacaklarını kim temin edebilir?” diyerek TBMM’nin tabii başkanı olarak Halife’yi işaret etmiştir⁵⁶. Halifeye desteğini ilerleyen dönemde de sürdüren Lütfi Fikri Bey, 1923 yılının Kasım ayında Akşam ve Tanin gazetelerinde yayınlanan “Halifeye Açık Mektup, Huzur-u Hazret-i Hilâfetpenâhiye Açık Âriza”⁵⁷ başlıklı mektup nedeniyle İstanbul İstiklal Mahkemesince yargılanmış ve beş yıl sürgüne mahkûm edilmiştir⁵⁸. Mektup, Halifenin istifa söylentilerinin konuşulduğu bir dönemde, aksi yönde bir çağrıdır. Mahkemedeki savunmasında, Halifelik makamının ülke için taşıdığı öneme vurgu yapmış, basında yer alan haberleri dayanak göstererek, halifenin istifası durumunda yeni Halifeyi İslam ülkelerinden bir heyetin seçeceği kaygısına düştüğünü söylemiştir. Kendisine göre seçim bu şekilde olursa Halifelik makamı da elden gidecektir⁵⁹. Mahkeme heyeti Lütfi Fikri Bey’in bu tutumunu, Saltanat’ın kaldırılmasına yol açan 1 Kasım 1922 tarihli kanunda belirtilen hükümlere muhalefet olarak görülmüştür⁶⁰. Kanuna göre, Halifenin seçimi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gerçekleştirilecekken, Lütfi Fikri Bey’in değerlendirmesi bu kanuna muhalefet olarak yorumlanmıştır⁶¹.

54 Mehmet Özden, “Cumhuriyet’in İlanı Arifesinde Meşrutî ve Cumhuri Rejimler Üzerine Bir Polemik: Lütfi Fikri Beyin Meşrutiyet ve Cumhuriyet Risalesi 1923”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 6, S.12 (Güz 2010), s.158’de Lütfi Fikri Bey’in bu risale ile meşrutiyetçiliğin cumhuriyetçilik kadar ‘millî hâkimiyet’ prensibiyle uyumlu olduğu tezini işlediği açıklanmıştır.

55 *Lütfi Fikri Bey’in Günlüğü*, “Daima Muhalefet”, Yay. Haz: Yücel Demirel, Arma Yay., İstanbul, 1991, ss.9-10.

56 Tarık Zafer Tunaya, *Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkcülük*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2007, s.143.

57 Mektubun tamamı Akşam ve Tanin gazetelerinde yayımlandığı gibi *Lütfi Fikri Bey’in Günlüğü*, “Daima Muhalefet”, ss.161-166’da da bulunabilir.

58 Lütfi Fikri Bey’in Halifelik makamının istifa etmemesi gerektiğini savunduğu yazısı nedeniyle yargılandığı İstiklal Mahkemesi’nin tutanakları Murat Çulcu, *Hilafetin Kaldırılması Sürecinde Cumhuriyetin İlanı ve Lütfi Fikri Davası*, II, Kastaş Yay., İstanbul, 1992, ss.166-271’de verilmiştir.

59 Murat Çulcu, *Hilafetin Kaldırılması Sürecinde Cumhuriyetin İlanı ve Lütfi Fikri Davası*, II, ss.178-180.

60 “Türkiye Büyük Millet Meclisinin Hukuku Hâkimiyet ve Hükümrâninin Mümessili Hakikisi Olduğuna Dair”, TBMM’nin aldığı 308 No’lu kararda; “Hilafet, Hanedanı Ali Osman’a ait olup Halifelîğe Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından bu hanedanın ilmen ve ahlaken erşet ve eslah olan olanı intihap olunur. Türkiye Devleti Makamı Hilafetin istinatgâhudur.” ifadesine yer verilmiştir. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C.24, s.328.

61 Murat Çulcu, *Hilafetin Kaldırılması Sürecinde Cumhuriyetin İlanı ve Lütfi Fikri Davası*, II, ss.178-180.

Mahkeme tarafından beş yıl sürgüne mahkûm edilmişse de TBMM tarafından affedilmiştir (Şubat 1924)⁶².

Lütfi Fikri Bey'in adı, Cumhuriyet rejimine muhalif olarak kurulan "*Tarîkat-ı Salâhiyye Cemiyeti*"nin kurucuları arasında da geçmiştir. Ancak 1925 yılında İstiklal Mahkemesinde görülen dava sonucunda delil yetersizliğinden beraat etmiştir. Kendi ifadesiyle "*ancak polis marifetiyle güneş yüzü gören*" Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ile ilgili yazdıklarından dolayı ayrıca yargılanması söz konusu edilmişse de Mustafa Kemal'in mahkemeye bir tezkere göndererek şikâyet hakkından vazgeçmesi sonucu beraatı kesinleşmiştir⁶³.

Görüldüğü üzere iktidarla ve İstiklal Mahkemeleriyle yıldızı bir türlü barışmayan Lütfi Fikri Bey, tüm bu hengâmenin arasında Baronun feshedilme problemiyle de karşılaşmıştır. Baronun feshi söylentilerinin kaynağını Muhâmât Kanunu oluşturuyor, Lütfi Fikri Bey ise bu söylentilere şiddetler karşı koyuyordu. Bir defasında Komisyonun, İstanbul Barosuna giderek avukatların sicil dosyalarının olduğu dolapları açmak istemesi üzerine Baro mühürle dolapları mühürletmiştir⁶⁴. Tefrik Komisyonu'nun çalışma prensiplerine yönelik yayınladığı on maddelik talimatnamenin ikinci maddesine göre komisyon, çalışmaları esnasında avukatların dosyalarını ve gerekli her türlü envanteri kullanabilecek durumdadır. Ancak sicil dosyaları üzerinde inceleme yapmak istemesi, başta Lütfi Fikri Bey olmak üzere Baro üyeleri arasında görülen tepkinin kanıtıdır. Bir baro üyesinin şu sözleri gelişen tepkiyi gösterir: "*Dünyanın ne tarafında görülmüştür ki hükümet bu şekil ve surette bir cemiyetin merkezine girsin, sicilatına vaz'-ı yed etmeye (el koyma) kalkışsın!*"⁶⁵ Elbette ki hayatı boyunca kanunlarla uğraşmış bu insanların, Tefrik Komisyonu'nun çalışma prensiplerini tanımlayan hükümleri yorumlayamadıkları düşünülemez. Buna rağmen baro üyelerinin gösterdiği tepkinin nedeni olarak akla iki olasılık gelmektedir. İlki, Tefrik Komisyonu'nun çalışma yöntemine duyulan tepkidir. Zaten birçok arkadaşı komisyon kararıyla Barodan tefrik edilen avukatlar, belki kendilerini de bıçak sırtında görerek, gerginleşen psikolojilerinin de etkisiyle komisyonun tavrını zorlayıcı bulmuş olabilirler. Komisyon üyeleri dolaptaki dosyaları almak için geldiğinde, bunun bir zorlama şeklinde gerçekleştiğine hükmetmiş olabilirler. İkinci olasılık ise, Baroda gerçekleşen tasfiyeleri, Baronun tümünden feshedileceği şeklinde yorumlayıp, bu tür bir çalışmayı kanunsuz bulma ihtimalidir. Nitekim az sonra anlatılacağı üzere Baro Heyeti ısrarla Baronun feshinin mümkün olamayacağı noktasında görüş bildirmiştir.

62 Ergün Aybars, *İstiklal Mahkemeleri I-II (1920-1927)*, İleri Kitabevi, İzmir, 1995, s.251.

63 Tarık Zafer Tunaya, "*Türk Devrimine Karşı İdeolojik Bir Muhalefet Girişimi: 'Tarikat-ı Salâhiyye Cemiyeti' ve Eylemleri*", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, XXXVIII/3-4, Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil'in Anısına Armağan, Özel Sayı II, ss.257-265'de bu cemiyetin faaliyetleri ve Cumhuriyet gazetesinden alıntılarla Lütfi Fikri Bey'in duruşması anlatılmıştır. Ayrıca, Ergün Aybars, *İstiklal Mahkemeleri I-II* ss.378-384'te mahkeme kararlarına yer vererek Cemiyet ve Lütfi Fikri Bey'in yargılandığı duruşma aktarılmıştır.

64 "Baronun Tasfiyesi", *Vatan*, 15 Mayıs 1924, s.2.

65 "Baronun Tasfiyesi", *Vatan*, 15 Mayıs 1924, s.2.

Peki, Baronun feshedileceği söylentileri nasıl ortaya çıkmıştır? Muhâmât Kanunu uyarınca barolarda seçimlere gidilecektir ve bu iş için iki aylık bir süre öngörülmüştür⁶⁶. Ancak bu durum İstanbul Barosunun feshedildiğine dair bir takım söylentiler doğurmuş ve buna Baro içerisinde yoğun itirazlar gelmiştir⁶⁷. Feshin gerekçesi, Baronun usulsüz bir şekilde örgütlendiği gerekçesine dayanacağından Lütfi Fikri Bey açısından hoş bir durumun ortaya çıkmayacağı muhakkaktır. Nitekim kendisi Adliye Vekâletine bir telgraf çekerek durumu şikâyet etmekle kalmayıp⁶⁸, *Vatan*, *Tanin* ve *Tevhid-i Efkâr* gazetelerinde yayımladığı bir mektupla da kamuoyunu durumdan haberdar etmiştir. Mektubunda; Meclis’te kabul edilen kanunda, Baronun feshine dair bir hükümün olmadığını, yalnızca geçici bir maddede belirtildiği üzere, Baronun tasfiye edilerek yeniden teşkil edileceğini ve seçimlerin yapılacağı belirtmiştir. Lütfi Fikri Bey; “...*Bu maddeyi mevcut Baronun feshini ilanı suretinde tatbik etmek Baronun mevcudiyetine sarih bir tecavüzdür... Bu gibi tecavüz ve keyfi vaziyetlerin hiçbir zaman ve mekânda ednay-ı menfaat (en küçük menfaat) ve selamet getirmemesi ve bilakis bi-lüzum her şeyi altüst etmek suretiyle medid (çok uzun) senelerle bile iltiyam (iyileşme) bulamayacak azim bir anarşiye meydan vermesi bin kere mücerreb (tecrübe edilmiş) hususattan olduğundan Adliye Vekâleti’ni İstanbul Barosuna karşı marul beyan fuzuli müdahale ve vaziyetten millet ve tarih nazarında tahzir (men) ederim*”⁶⁹. diyerek hükümete karşı net bir tavır sergilemiştir.

Lütfi Fikri Bey’in bu tavrı, Baro içinde de destek görmüştür. Tefrik Komisyonu’nun tavrını şikâyet eden bir avukat, Baroya usullere uymayan kayıtların olabileceğini ancak bu durumun, Baronun tümünden feshine yol açmaması gerektiğini belirterek, şartları uygun olmayan avukatların tasfiyesiyle sorunun çözüleceğini söylemiştir⁷⁰. Baroya kayıtlı bazı avukatlar ise Muhâmât Kanunu’nun hiçbir maddesinde Baronun “*mefsub ve mulga olduğuna dair sarih hiçbir kaydın olmadığını*” söylemektedirler⁷¹.

Hükümet ise kamuoyuna yönelik açıklamalarında, kanunlara uygun hareket edildiğinin üzerinde durmuş ve Baronun feshedileceği iddialarını cevapsız bırakmıştır. Hükümete göre tasfiyelerde temel alınan nokta, kanunun ikinci maddesindeki şartlara uygunluktur. Adliye Vekili Necati Bey bu duruma dikkat çektiği beyanatında, kendilerinin kanunlara uyma zorunluluğundan bahsederek; kanunu memlekette hâkim kılmaya azmedenlerin kanuna itaati bir vazife bildiklerinden bahsederek, bu hadisede kanunu bir tecavüz aracı değil, içerdği esasları gerçekleştirecek bir vasıta olarak gördüklerini söylemiştir⁷².

66 “Baro Yeniden Teşekkül Ediyor”, *Tanin*, 11 Mayıs 1924, s.2.

67 “Baro Meselesi Dün Hâdd Bir Safhaya Girdi”, *Tanin*, 14 Mayıs 1924, s.3.

68 “Baronun Feshi?”, *İleri*, 15 Mayıs 1924, s.1.

69 “Baronun Tasfiyesi, Feshi Demek Doğru Değildir”, *Tanin*, 12 Mayıs 1924, s.1; “Baronun Tasfiyesi, Lütfi Fikri Beyin Bir Mektubu”, *Vatan*, 12 Mayıs 1924, s.3 ve “Lütfi Fikri Bey Baro’nun Feshine Mu’arız”, *Tevhid-i Efkâr*, 12 Mayıs 1924, s.2.

70 “Baronun Tasfiyesi, Lütfi Fikri Beyin Bir Mektubu”, *Vatan*, 12 Mayıs 1924, s.3.

71 “Baro Meselesi”, *Tanin*, 18 Mayıs 1924, s.2,

72 “Adliye Vekili de Diyor ki”, *İleri*, 14 Mayıs 1924, s.3.

Hükümet ve Komisyon üyelerinin beyanları, çalışmaların kanunun hükmettiği çerçevede yürüdüğü noktasındadır. Ayrıca konunun hukuk boyutu çerçevesinde ele alındığını belirterek siyasi çatışmalardan kaçınmışlardır. Tefrik Komisyonu üyesi Selahattin Bey'in, Lütfi Fikri Bey'in mektubuna yönelik beyanları bu eğilimin kanıtı durumundadır: Mektubu gazetelerden okuduklarını söyleyen Selahattin Bey, o mektupta belirtilen hususun Barodaki tüm avukatların görüşlerini kapsamayacağını, Lütfi Fikri Bey'in kişisel görüşleri olduğunu söyleyerek tartışmalara girmekten uzak durmuştur⁷³.

Tartışmanın alevlendiği günlerde hükümete yakınlığıyla bilinen *Vakit* gazetesi de ortaya bir başka iddia atmıştır. Yayımladığı "*Fesih lakırdısı da Barodan çıktı*" başlıklı bir haberle Adliye Vekâletine destek veren gazete, Baronun gereksiz şekilde bu tip bir söylem içerisine girdiğini belirtmiştir. Baro üyelerinden bazılarının gerçekleştirdikleri bir toplantıyla, Muhâmât Kanunu'nda Baronun mefsuh (fesh olunmuş) olduğuna açık ve kati bir kanun hükmü olmadığı yönündeki mütalaaları ve bir Baro üyesinin, hükümetten, kanunun hangi maddesine dayanarak feshedildiklerini öğreneceklerine yönelik beyanı⁷⁴ *Vakit* tarafından eleştirilmiştir: "...bizim bildiğimiz ortada bir tasfiye vardır. Fesih lakırdısı nereden çıkmış anlaşılmıyor!"⁷⁵

Tasfiyelerin sürmesi ve basının konuya duyduğu ilgi, tasfiyeleri bir anda önemli bir gündem maddesi haline getirmiştir. "*Barodaki tasfiye buhranı devam ediyor*" şeklinde çıkan haberler basında sayfaları süslerken, Lütfi Fikri Bey'in yürüttüğü sıkı muhalefet, konunun Lütfi Fikri Bey'in şahsı üzerine odaklandığı kanaatini uyandırmaktadır⁷⁶. Yorumlar ve tartışmalar devam ederken, gelişmeleri okuyucuya duyuran basın, yeni kanun hükümlerini de tanıtmıştır. "*Muhâmî kimdir? Muhâmî olabilmek için lazım olan şerait nedir? Muhâmîler ne yaparlar*" başlığıyla yayımlanan bir haber, yeni kanun uyarınca uygulanacak hükümleri tanıtmıştır⁷⁷.

Haziran ayının başında İstanbul'a gelen Adliye Vekili Necati Bey, basına verdiği mülakatında, Baro meselesi diye bir meselenin olmadığını, bu konuda kanuna uygun davranıldığını söyleyerek, Tefrik Komisyonu'nun faaliyetine devam ettiğini ve İstanbul ziyareti sırasında kendileriyle görüşeceğini belirtmiştir⁷⁸.

Tefrik Komisyonu'nun çalışmalarını tamamlamasıyla, Baronun feshine yönelik tartışmalar da gündemden düşmüş ve başkanlık seçimlerine gidilmiştir. Burada en dikkat çekici sonuç, Lütfi Fikri Bey'in yeniden başkan seçilmesidir.

73 "Baro Meselesi, Muhâmât Kanunu ve Heyeti Daimi", *Tanin*, 13 Mayıs 1924, s.2.

74 "Baronun Feshi?", *İleri*, 14 Mayıs 1924, s.3.

75 "Baronun Tasfiyesi, Fesih Lakırdısı da Nereden Çıkıyor?", *Vakit*, 14 Mayıs 1924, s.3.

76 "Barodaki Tasfiye Buhmanı Devam Ediyor, Baro Meselesi Bir Lütfi Fikri Bey Meselesi Mi Oldu?", *Tevhid-i Efkâr*, 19 Mayıs 1924, s.3.

77 "Muhâmât Kanunu, Muhâmî Kimdir, Muhâmî Olabilmek İçin Lazım Olan Şerait Nedir? Muhâmîler Ne Yaparlar", *Tevhid-i Efkâr*, 13 Mayıs 1924, s.2.

78 "Adliye Vekilinin İslahat Hakkındaki Niyetleri", *İleri*, 3 Haziran 1924, s.3.

Baro başkanlığı için Sadettin Ferit Bey ile yarışan Lütfi Fikri Bey, toplantıda hazır bulunan 307 kişiden 142’sinin oyunu alarak yeniden başkan seçilmiştir. Sadettin Ferit Bey ise 122 oy almıştır⁷⁹. Lütfi Fikri Bey, Baroya kayıtlı avukatların yaklaşık yarısı tasfiye edildikten sonra kalan yarısının oylarını alabilmiştir. Bununla ilgili birçok neden öne sürülebilir: Lütfi Fikri Bey’in Baro nezdinde saygın bir kişiliğe sahip oluşu, tasfiyelerin avukatlar üzerinde yarattığı olumsuz etkinin Lütfi Fikri Bey’e yönelik bir teveccüh yaratması ve hükümetin genel politikalarının İstanbul’da bir kısım çevrelerce pek hoş karşılanmaması olasılık dâhilindedir.

Sonuç

Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarında çıkarılan Muhâmât Kanunu, avukatlık mesleğini Cumhuriyet rejiminin ilkelerine göre düzenlemeyi amaçlar. Uzun yıllardan beri herhangi bir düzenlemeye tabi tutulmamış bu kurumda gerçekleştirilen düzenlemeler, erken Cumhuriyet Döneminde gerçekleşen adli ıslahın bir parçasını oluşturmuştur. Nitekim hükümetin, avukatlıkla ilgili tasarruflarında, bu kurumu biçimlendirirken işe stajyerlik süresinden başlaması ve stajyerlik süresini memuriyet şeklinde tasarlaması, bu işe ne derece önem verildiğini gösterir. Çalışmalar sonucunda avukatlık kurumunun yeni bir düzen içerisinde yer aldığı şüphesizdir. Ancak dava vekilliği de varlığını devam ettirmiştir⁸⁰. Kaldı ki Muhâmât Kanunu hükümleri sadece avukatlık değil, dava vekilliği yapabilmeyi de belli kıstaslara bağlamıştır. Hükümet, kanun teklifini hazırlarken Baro ile işbirliğine gitmiştir. Devlet dışı bir mekanizma olarak İstanbul Barosunun kanunun hazırlanma çalışmalarına katılması önemlidir.

Muhâmât Kanunu’na dair tartışmaların bu denli büyümesinin iki temel nedeni vardır. Bunlardan bir tanesi Mütareke Döneminde ülke aleyhine çalıştığı iddia edilen avukatlara yönelik tasfiyelerin görülmesi, diğeri de Cumhuriyetin ilk yıllarında muhalefetiyle öne çıkmış Lütfi Fikri Bey’in, İstanbul Barosunda görülen tasfiyeler üzerine yürüttüğü muhalefettir. Bu esnada Baronun feshedileceği söylentileri de tartışmaları büyütüştür. Tasfiyelere yönelik tartışmaların odak noktasını, manevi nedenlerle tasfiye edilen avukatların itirazları oluşturur. Pek çoğu, Mütareke Döneminde Türkiye aleyhine çalıştıkları iddialarını reddetmiş ve tasfiyelerin dini gerekçelerle gerçekleştiğini öne sürmüştür. Cumhuriyetin ilk yıllarına denk düşen bu gelişme, devlet motivasyonu ile hızlandırılmak istenen uluslaşma sürecinde azınlıkların kamusal alan dışına taşınmak istendiklerini akıllara getirmiştir. Şüphesiz ki bu durumun yaşanmasında, Cumhuriyeti kuran neslin; azınlık sorunu, kapitülasyonlar ve benzeri uygulamaları mazide bırakma isteği önemli bir etkidir.

Tasfiyeler bahsinde Lütfi Fikri Bey’e de bir parantez açmak gerekir. Hükümete ve düzene muhalefetiyle tanınan Lütfi Fikri Bey, yürüttüğü etkin

⁷⁹ Özkent, A.g.e., ss.115-116.

⁸⁰ Nitekim Ali Haydar Özkent’in kitabını yayımladığı 1940 yılı içerisinde Türkiye’de mevcut 32 baroya kayıtlı 1654 avukat ve 905 dava vekili vardır. A.g.e., s.68.

muhalefetiyle bir kamuoyu oluşturmayı başarmıştır. Bu durum kendisinin önemli bir muhalefet figürü olduğunu gösterir. Örneğin, Baronun feshedileceği söylentileri sırasında hükümete bir mektup yazıp, bunu İstanbul'un üç önemli gazetesi; *Vatan*, *Tanin* ve *Tevhid-i Efkâr'da* yayınlattırması bu durumu kanıtlar. Gerçi gazetelerin konuyu ele alış nedenleri arasında, hükümetle kendi aralarında süregelen çatışmanın varlığı da yadsınamaz. Nitekim Ankara'nın başkent ilan edilmesi, Cumhuriyetin ilanı ve halifeliğin kaldırılması süreçlerinde bu gazeteler muhalif bir tutum takınmışlardır. Ancak Lütfi Fikri Bey'in bu gazeteleri kendi muhalefet hareketinin bir parçası konumuna getirmesi ve Muhâmât Kanunu uyarınca Baroda tasfiyeler gerçekleşip seçimler yapıldıktan sonra da tekrar başkanlığa seçilmesi, ne derece etkili bir isim olduğunu gösterir. Bu noktada, hükümetin Lütfi Fikri Bey'in Baro Başkanlığını sonlandırmayı amaçladığıyla ilgili kesin bir şey söylemek güçtür. Çünkü Kanun, sadece İstanbul'da değil, baro teşkili bulunan her mahalde seçimlere gidilmesini şart koşmuştur. Lütfi Fikri Bey tasfiyelerden sonra gerçekleşen seçimlerde, Baroya kayıtlı avukatların oylarının yaklaşık yarısını almıştır. Manevi şartlarından dolayı Tefrik Komisyonu'nun tasfiyesine uğrayan avukatların da, Lütfi Fikri Bey'in başkanlığına yakın kişiler olduğu düşünülürse, Baro içerisinde Lütfi Fikri Bey'in gücüne yakın bir aday ortaya çıkarmak gerçekçi görünmemektedir. Yine de hükümetin Lütfi Fikri Bey'le kan uyuşmazlığı açıktır. Baroda hilafet/meşrutiyet yanlısı bir başkan yerine, Cumhuriyet yönetiminin temel değerlerini benimsemiş birinin tercih edileceği kesindir.

Muhâmât Kanunu, avukatlık mesleğine bir düzen getirmesinin yanı sıra bazı yenilikler de kazandırmıştır. "*Baro*" ve "*inzibat meclisi*" kavramları bu kanunla birlikte söylenmiştir. Ancak Muhâmât Kanunu, muvakkat maddesinin taşıdığı şartlardan dolayı uygulanırken zorlukların görüldüğü bir kanun olmuştur. Bu maddede "*şerait-i maneviyesi*" uygun olanların avukatlığa devam edebilmesi ilkesi, gerek uygulamalar sırasında, gerekse de sonrasında önemli tartışmalar doğurmuştur. Erken Cumhuriyet Dönemine özgü etkenlerle ortaya çıkan kanun maddesi, çoğu zaman elde somut verilerin olmaması nedeniyle içinden çıkılmaz bir hal almış ve anlaşılan kurunun yanında yaş ta yanmıştır. Nitekim uzun yıllar hâkimlik yapmış bir zatın açıklamaları da bu açmazı ortaya koyar: "...*Baro tasfiye namı altında vuku bulan müdahaleden çok ateşlenmiştir. Fakat zemin ve zaman nazarı dikkate alarak fazla ileri gitmeden şimdilik tevakkî (sakinme) etmektedir. Her yerde ve her işte kanun hâkim olacaktır diyoruz. Fakat öyle kanunlar yapıyoruz ki, ya hiç kabiliyet-i tatbikiyesi olmuyor veyahut ta mevcudu yıkmak ve şûriş (kauga) çıkarmaktan başka bir faide-i ameliyesi bulunmuyor. Ne diyelim. İnşallah iyi olur*"⁸¹.

81 "Baro Meselesi, Baro Faaliyetine Devam Edecek", *Tanin*, 18 Mayıs 1924, s. 2.

KAYNAKÇA

I. Resmi Evraklar

Resmi Ceride, Sene: 2 Numara: 69, 26 Nisan 1924.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, Cilt: 8.

II. Sözlükler

DEVELLİOĞLU, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 14. Baskı, Ankara, 1997.

PARLATIR, İsmail; *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınları., Ankara, 2006.

III. Süreli Yayınlarda Basılmış Yazılar

“Adliye Encümeni Avukatların Üç Sene Staja Tabi Tutulmasını Kabul Etmiştir”,
Tanin, 1 Nisan 1924.

“Adliye Islahatı”, *Vakit*, 10 Mart 1924.

“Adliye Komisyonu Vazifesini İkmal Etti”, *Vatan*, 23 Mart 1924.

“Adliye Teşkilatı”, *Vatan*, 11 Mayıs 1924.

“Adliye Vekili de Diyor ki”, *İleri*, 14 Mayıs 1924.

“Adliye Vekilinin Islahat Hakkında Niyetleri”, *İleri*, 3 Haziran 1924.

“Adliyede Faaliyet”, *Tanin*, 11 Mayıs 1924.

“Baro Heyeti Mefsub Mu, Değil Mi?”, *Tevhid-i Efkâr*, 13 Mayıs 1924.

“Baro Meselesi Dün Hâdd Bir Safhaya Girdi”, *Tanin*, 14 Mayıs 1924.

“Baro Meselesi, Muhâmât Kanunu ve Heyeti Daime”, *Tanin*, 13 Mayıs 1924.

“Baro Yeniden Teşekkül Ediyor”, *Tanin*, 11 Mayıs 1924.

“Baroda Tasfiye, Ecnebi Mahkemelerinde Müddei Sıfatıyla Bulunan Vekiller
Barodan Çıkarılacaktır”, *Vatan*, 22 Nisan 1924.

“Baroda Tasfiye”, *Tevhid-i Efkâr*, 14 Mayıs 1924.

“Baroda Tasfiye”, *Tevhid-i Efkâr*, 14 Mayıs 1924.

“Barodaki Tasfiye Buhranı Devam Ediyor, Baro Meselesi Bir Lütü Fikri Bey
Meselesi Mi Oldu”, *Tevhid-i Efkâr*, 19 Mayıs 1924.

- “Barodaki Tasfiye Buhranı Devam Ediyor, Baro Meselesi Bir Lütü Fikri Bey Meselesi mi Oldu?”, *Tevhid-i Efkâr*, 19 Mayıs 1924.
- “Barodan Çıkarılan 70 Muhâmînin İsimleri”, *İleri*, 1 Haziran 1924.
- “Barodan Tasfiye”, *İleri*, 27 Haziran 1924.
- “Baronun Feshi?”, *İleri*, 14 Mayıs 1924.
- “Baronun Feshi?”, *İleri*, 15 Mayıs 1924.
- “Baronun Tasfiyesi, Barodan Kayıtları Terkin Edilenler Artık Vekâlette Bulunamayacaklar”, *İleri*, 13 Mayıs 1924.
- “Baronun Tasfiyesi, Feshi Demek Doğru Değildir”, *Tanin*, 12 Mayıs 1924.
- “Baronun Tasfiyesi, Fesih Lakırdısı da Nereden Çıkıyor?”, *Vakit*, 14 Mayıs 1924.
- “Baronun Tasfiyesi, Lütü Fikri Beyin Bir Mektubu”, *Vatan*, 12 Mayıs 1924.
- “Baronun Tasfiyesi”, *Tanin*, 12 Mayıs 1924.
- “Baronun Tasfiyesi”, *Tanin*, 9 Mayıs 1924.
- “Baronun Tasfiyesi”, *Vatan*, 15 Mayıs 1924.
- “Baronun Tasfiyesine Başlandı”, *Vatan*, 10 Mayıs 1924.
- Koraltürk; Murat, “Avukatlığın Türkleştirilmesi, 1924’te İstanbul Barosu’nda Gerçekleşen Tasfiye Üzerine Yaşanan Tartışmalar”, *Toplumsal Tarih*, Ağustos 2011, Sayı: 212
- “Lütü Fikri Bey Baro’nun Feshine Mu’arız”, *Tevhid-i Efkâr*, 12 Mayıs 1924.
- “Muhakim Teşkilatı”, *Tanin*, 11 Mayıs 1924.
- “Muhakim-i Şeriye İlga Ediliyor”, *Vatan*, 10 Mart 1924.
- “Muhâmât Kanunu Talimatnamesi”, *Tanin*, 13 Mayıs 1924.
- “Muhâmât Kanunu, Muhâmî Kimdir, Muhâmî Olabilmek İçin Lazım Olan Şerait Nedir? Muhâmîler Ne Yaparlar”, *Tevhid-i Efkâr*, 13 Mayıs 1924.
- “Yeni Adliye Kanunları, Muhâmât ve Kıyafeti Hükkam Kanunlarının Kabulü”, *Tanin*, 4 Nisan 1924.
- “Yeni Muhâmât Kanunu’nun Başlıca Maddeleri”, *Vatan*, 5 Nisan 1924.

IV. Kitaplar ve Makaleler

- AYBARS, Ergün; *İstiklal Mahkemeleri I-II (1920-1927)*, İleri Kitabevi, İzmir, 1995.
- BALİ, Rıfat N; *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945)*, İletişim Yay., 8. Baskı, İstanbul, 2010.

ÇULCU, Murat, *Hilafetin Kaldırılması Sürecinde Cumhuriyetin İlanı ve Lütfi Fikri Davası*, II, Kastaş Yay., İstanbul, 1992.

GOLOĞLU, Mahmut; *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I, 1924-1930, Devrimler ve Tepkileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2007.

KARABULUT, Umut; “Ankara’nın Başkent İlan Edilişine İstanbul Basınının Tepkileri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.27, S.1, Temmuz 2012.

KORALTÜRK, Murat; *Erken Cumhuriyet Döneminde Ekonominin Türkleştirilmesi*, İletişim Yay., İstanbul, 2011.

Lütfi Fikri Bey’in Günlüğü, “Daima Muhalefet”, Yay. Haz.: Yücel Demirel, Arma Yay., İstanbul, 1991.

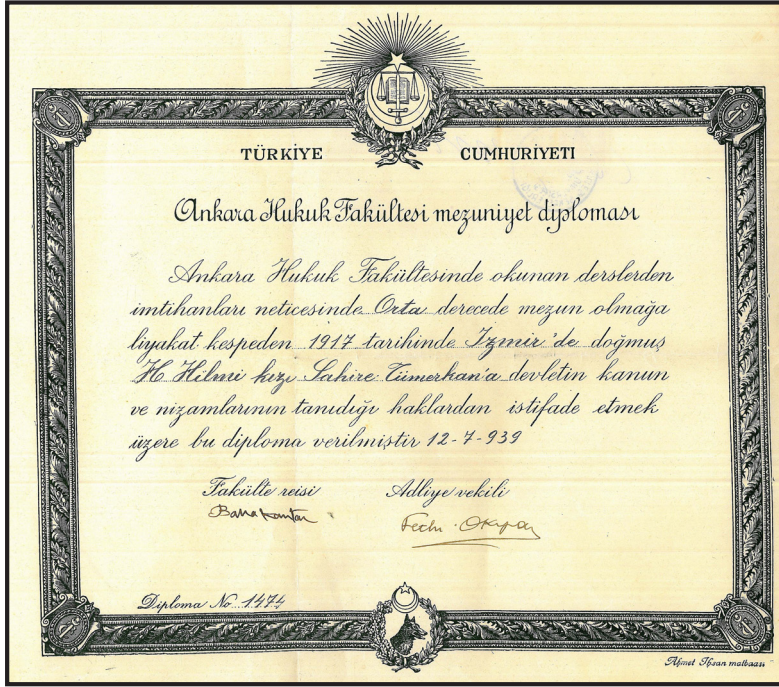
ÖZKENT, Ali Haydar, *Avukatın Kitabı*, Arkadaş Basımevi, İstanbul, 1940.

ÖZDEN, Mehmet; “Cumhuriyet’in İlanı Arifesinde Meşrutî ve Cumhuri Rejimler Üzerine Bir Polemik: Lütfi Fikri Beyin Meşrutîyet ve Cumhuriyet Risalesi 1923”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 6, S.12, Güz 2010.

TUNAYA, Tark Zafer; “Türk Devrimine Karşı İdeolojik Bir Muhalefet Girişimi: ‘Tarikat-ı Salahiyye Cemiyeti’ ve Eylemleri”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, XXXVIII/3-4, Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil’in Anısına Armağan, Özel Sayı II.

_____; *Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2007.

TUNÇAY, Mete; *Türkiye’de Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, Cem Yay., İstanbul, 1989.

EKLER¹

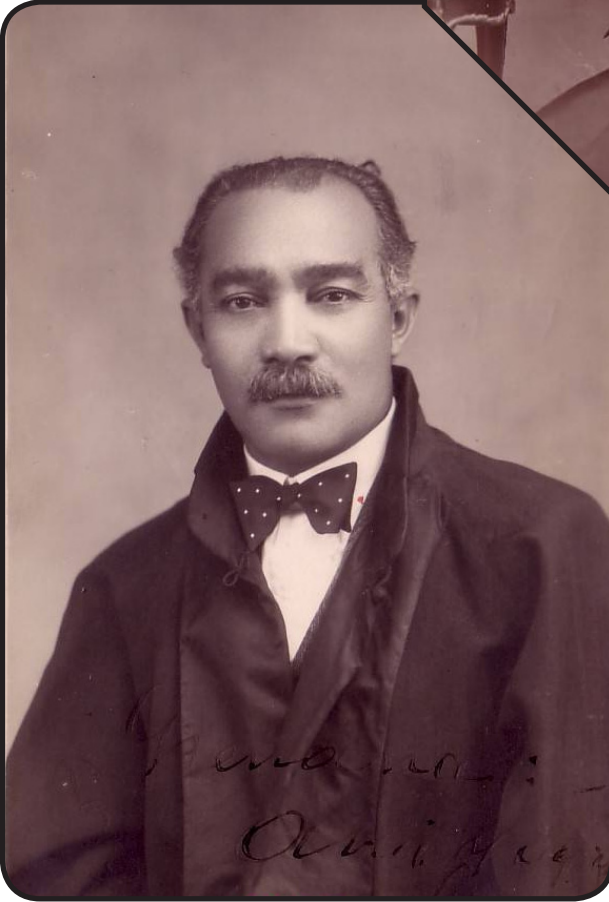
Ankara Hukuk Fakültesi Diploması (1939)

Baro Kimliği

1 Denizli Barosu avukatlarından Av. Adil Giray Çelik'in özel albümünden alınmıştır.

1927 ve 1936 yıllarında
Bir Avukat...

ذو القعدة سنة ١٤٣٤

بسم الله الرحمن الرحيم

مکتب حقوق

علم حقوق و فقه اسلامی

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين... انشاء الله تعالى... كذا وكذا...

احمد نور محمد بنی فیلسوف و محقق شیخ محمد رفیع بن...
مکتب حقوق...
در بهار سنه و فایده روز سه شنبه ۱۶ شهریور ماه ۱۳۹۱

- معهد امام خمینی...
معهد امام موسی صدر...
معهد امام رضا...
معهد امام جواد...
معهد امام زین العابدین...
معهد امام سجاد...
معهد امام علی...
معهد امام حسن...
معهد امام حسین...
معهد امام باقر...
معهد امام محمد باقر...
معهد امام کاظم...
معهد امام رضا...
معهد امام جواد...
معهد امام زین العابدین...
معهد امام سجاد...
معهد امام علی...
معهد امام حسن...
معهد امام حسین...
معهد امام باقر...
معهد امام محمد باقر...